

गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

सद्यो ह जातो वृषभः कनीनः प्रभर्तुमावदन्धसः सुतस्य ।

साधोः पिब प्रतिकामं यथा ते रसाशिरः प्रथमं सोम्यस्य ॥ ३.०४८.०१

सद्यः- क्षणेन । ह- असाधारणतया । जातः- उद्भूतः । वृषभः- वर्षकः । कनीनः- कमनीयः । सुतस्य- निष्पन्नस्य । अन्धसः- रसस्य । प्रभर्तु- धारकं यजमानम् । आवत्- ररक्ष । ते- तव । प्रतिकामं यथा- इच्छापूर्तिर्यथा भवति तथा । प्रथमम्- मुख्यतया । साधोः सोम्यस्य रसाशिरः- रसम् । पिब- अनुभव ॥१॥

यज्जायथास्तदहरस्य कामेऽशोः पीयूषमपिबो गिरिष्ठाम् ।

तं ते माता परि योषा जनित्री महः पितुर्दम आसिञ्चदग्रे ॥ ३.०४८.०२

यत्- यदा । जायथाः- उद्भूतः । तदहः- तस्मिन्नेव दिने । अस्य- एतस्य रसस्य । कामे- इच्छायाम् । गिरिष्ठाम्- जडोपलक्षितग्रावस्थम् । पीयूषम्- रसम् । अपिबः- अन्वभवः । ते- तव । माता- अखण्डप्रकृतिरदितिः । योषा- युवतिः । जनित्री- जननी । महः- महात्मनः । पितुः- तातस्य व्यापनशीलस्य ब्रह्मणः । दमे- सदने । अग्रे । तम्- अमुं रसम् । आसिञ्चत्- अक्षारयत् ॥२॥

उपस्थाय मातरमन्नमैष्ट तिग्ममपश्यदभि सोममूधः ।

प्रयावयन्नचरद्गृत्सो अन्यान्महानि चक्रे पुरुधप्रतीकः ॥ ३.०४८.०३

उपस्थाय- उपास्य । मातरम्- अदितिमखण्डप्रकृतिम् । अन्नम् । ऐष्ट- ययाचे । ऊधः- ऊधसि । तिग्मम्- तीक्ष्णम् । सोमम्- रसम् । अभि- आभिमुख्येन । अपश्यत्- ददर्श । गृत्सः- ज्ञानी सन् । अन्यान्- विरोधिनः । प्रयावयन्- पृथक्कुर्वन् । अचरत्- चचार । पुरुधप्रतीकः- प्रभूतप्रकाशः । महानि- महान्ति । चक्रे- चकार ॥३॥

उग्रस्तुराषाळभिभूत्योजा यथावशं तन्वं चक्र एषः।

त्वष्टारमिन्द्रो जनुषाभिभूयामुष्या सोममपिबच्चमूषु॥ ३.०४८.०४

उग्रः- उद्गूर्णः। तुराषाट्- क्षिप्रसहनशीलः। अभिभूत्योजाः- शत्रुबाधकबलः। एषः- अयमिन्द्रः।

यथावशम्- यथाकामम्। तन्वम्- स्वदेहम्। चक्रे- अकरोत्। इन्द्रः- ईशनाधिदेवता। त्वष्टारम्-

दुर्वासनास्त्रष्टारम्। जनुषा- स्वजन्मनैव। अभिभूय- बाधयित्वा। आमुष्य- तस्माद्रसं हरन्। चमूषु-

तैर्जनितेषु युद्धेषु। सोमम्- रसम्। अपिबत्- अन्वभवत्॥४॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।

शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ ३.०४८.०५

पूर्वं व्याख्यातम्॥५॥

Dr. Ranganatha